

РЕЦЕНЗИИ И ОТЗИВИ

REVIEWS

ЕЗИКОВА АГРЕСИЯ И ПОЛИТИЧЕСКА КОРЕКТНОСТ. НОВОТО В РЕЧТА НА СЪВРЕМЕННОТО БЪЛГАРСКО ОБЩЕСТВО

(*Сталянова, Надежда*. Речта в съвременното българско общество. София: Парадигма, 2020, 154 с., ISBN: 978-054-326-413-1)

Гергана ПАДАРЕВА-ИЛИЕВА

ЮЗУ „Неофит Рилски“, България

E-mail: gerypadareva@swu.bg

LANGUAGE AGGRESSION AND POLITICAL CORRECTNESS. THE NOVELTY IN THE SPEECH OF MODERN BULGARIAN SOCIETY

Gergana PADAREVA-ILIEVA

South-West University “Neofit Rilski”, Bulgaria

E-mail: gerypadareva@swu.bg

Езиковата агресия, която е част от речта на българското общество в последните години, съжителства по странен начин с политическата коректност, която същото това общество изисква да „прозира“ в изказа му. Този интересен според мен феномен е част от новите тенденции и динамични процеси в българската реч, представени в изследването на Надежда Сталянова от 2020 г. Езиковата агресия, новите думи и значения, политическата коректност са само част от темите на „Речта в съвременното българско общество“. В няколко отделни части авторката представя различни лексикални аспекти в езика ни, като не просто излага наблюденията си, а ги разглежда в контекста на връзката между съдбата на езика и общественото развитие. В първата част от книгата Надежда Сталянова представя резултатите от анкетно проучване, проведено в рамките на проект „Езикова агресия и общество“, чиято цел е изследването и научният анализ на вербалната агресия в образователните институции, извършено в периода 2016 – 2019 г. Включени са 1463 респонденти на възраст между 10 и 24 години от 19 български училища и 4 университета. Целта на проучването са вербалните средства за нанасяне и възприемане на обида. Уместно е групирането на отговорите на базата на възрастовия показател на три групи – 5. – 7. клас, 8. – 12. клас и студенти, макар да смятам, че биха имали резон и други показатели като голям/малък град например. И въпреки че настоящият текст представя само резултатите от анкетите, проведени сред учениците от една от групите – 8.–12. клас, той насочва вниманието ни към важен за обществото проблем, особено като се има предвид, че 96 % от анкетираните отговарят, че са се сблъскали с вербална агресия. От лексиколожка гледна точка интерес представлява семантичната класификация на обидната лексика, посочена от анкетираните. Направените изводи доказват обезпокоителните тенденции за средата, в

която живеят младите хора в България. Нещо, което няма как да ни остави равнодушни, като вземем под внимание факта, че агресията провокира идентична реакция и не е задължително тя да е непременно или само вербална. Тази част от книгата с всичките конкретни примери, ясна цел и правилна посока на изследване набелязва въпроси от съществено значение за българското общество, които, за жалост, ще продължат да бъдат актуални и в бъдеще, като се има предвид, че в изследването са включени млади хора. В този смисъл проучването има потенциал да се задълбочи, като се очертаят правилни изводи от цялостния анализ на големия брой анкетиранни. От друга страна, дори и поставянето на фундаментални въпроси, свързани с агресията сред подрастващите, базирани на конкретни факти въз основа на представително изследване, служи като „отправна точка за дефинирането на сериозни проблеми“, които предполагат „осъзнат подход от специалисти психолози, педагози, социолози“ (с. 42). А по този начин проучването може да прерасне в интердисциплинарно и да има приложен за обществото ни характер. Втората част на тази книга е посветена на новите думи и значения в съвременния език. Иде реч за популярни думи в публичното говорене. Повдига се и важният въпрос за ролята на политиците и медиите за „налагането“ и популяризирането на определени лексеми и техните значения като един от пътищата за „прокарване“ на нови явления в езика. Безспорен интерес представляват анализите, обосноваващи причините за употребата на някои нови думи и значения, които намесват екстралингвистични фактори. Наблюденията върху синтагматичната съчетаемост на лексемите, ведно с конкретните примери от събрания емпиричен материал, допълват изследването на лексемите *експертиза*, *проект* и *задулише*. Преди да подходи към частта, посветена на политическата коректност, Сталянова представя и едно анкетно изследване на асоциациите, които предизвиква лексемата „политик“, направено сред четиридесет младежи на възраст между 18 и 22 години. Твърде любопитно е сравнението на данните от анкетните изследвания, проведени през 2008 и 2019 г., заради предположението на читателя, че може да бъде регистрирана евентуална разлика между двете анкети. Вярвам обаче, че полученият резултат за над 80 % отрицателни конотации на лексемата „политик“ и в двете изследвания не е изненада за никого, но пък представените данни биха били интересни не само за лингвисти, но и за социолози, пиари и т.н. Авторката коментира политическата коректност като едно сравнително ново, но набиращо скорост явление с оглед на промените в езика ни, които биха били продиктувани от стремежа ни да се придържаме към тази глобална тенденция. Ето защо Сталянова дава примери за уместни и неуместни думи, както и контекстите, за които те са допустими, а също така засяга и проблемите пред преводача при работа с политически (не)коректни думи.

От политическата коректност авторката плавно преминава към политическата реч и езика на политиците – теми, които интересуват Сталянова отдавна (Сталянова, Миланов, 2012¹), а тук в рамките на 30 страници тя представя многоаспектен езиковедски анализ на предизборното слово. На базата на богат емпиричен материал, съставен основно от предизборни плакати, включени в книгата, тя коментира комуникативните стратегии, анализира често употребяваната лексика, отново в контекста на обществената значимост и проблематичност. В настоящото изследване Надежда Сталянова представя още една интересна тема, която засяга съвременната българска реч – употребата на фразеологизми като част от езиковата компетентност на българина. Анализът на конкретни фразеологизми с определени компоненти, освен своята значимост за лексикологията, съдържа и важен извод, който засяга конкретно българската фразеология и евентуалното ревизиране

¹ Сталянова, Н., Вл. Миланов (2012) Езикови портрети на български политици. Част I. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 230 с. (*Stalyanova, N., Vl. Milanov. Ezikovi portreti na balgarski polititsi. Chast I. Sofia: Universitetsko izdatelstvo "Sv. Kliment Ohridski"*, 230 s.)

на фразеологичните речници, а така също включва въпроси, свързани с механизмите за овладяване на фразеологизмите и фреквентността на тяхната употреба. Все въпроси, на които би трябвало да обърнат внимание не само лексиколози, но и педагози и методици например. А доколко популярни и често употребявани фразеологизми в българския език ще „пострадат“ заради тенденцията политическата коректност да „подчинява“ говоренето ни, е още един проблем, засегнат в последната част на това изследване. Вярно е, на промените в езика ни – неговата демократизация, колоквиализация и други, са посветени през годините немалко частни изследвания (Николова, 2020², Иванова, 2013³, Добрева, 2004⁴ и др.), както и цялостни проучвания на медийния език по отношение на проявите на агресия и политическа коректност в него (Ефимова, 2016⁵) – това са въпроси, които естествено вълнуват езиковедите отдавна. „Речта в съвременното българско общество“ обаче представя нови проучвания на конкретни проблеми и актуални въпроси, които засягат интересни тенденции в езика ни – не само медийния. С отделните си изследвания, наблюдения и направените изводи книгата оставя отворени определени въпроси, които интересуват освен езиковеди и специалисти от други области като социолози, психолози, пиари. И нещо изключително важно – предложеният от Сталянова текст поставя на преден план промените в речта ни в контекста на промените в обществото и общественото развитие.

² Николова, Н. (2020) Езиковата демократизация и езиковата култура в контекста на публичната реч. //Езиков свят, кн. 2, с. 14 – 20. (*Nikolova, N. Ezikovata demokratizatsia I ezikovata kultura v konteksta na publichnata rech. //Ezikov svyat, kn. 2, s. 14 – 20.*)

³ Иванова, Д. (2013) Стандарт и субстандарт в българския език (между теорията и прагматиката). // *OPERA SLAVICA*, XXIII, кн. 4, с. 187 – 196. (*Ivanova, D. Standart I substandard v balgarskia ezik (mezhdur teoriyata i pragmatikata).*)

⁴ Добрева, Е. (2004) Демократизация, колоквиализация и/или постмодернизация в медийния дискурс. – В: Тенденции и процеси в българския език. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, с. 139–174. (*Dobрева, E. Demokratizatsia, kolokvializatsia i/ili postmodernizatsia v mediynia diskurs. –V: Tendentsii I protsesi v balgarskia ezik. Shumen: UI “Episkop Konstantin Preslavski”, s. 139 – 174.*)

⁵ Ефимова, А. (2016) Двойственият език в медиите. София: Просвета, 334 с. (*Eftimova, A. Dvoystveniyat ezik v mediate. Sofia: Prosveta, 334 s.*)